

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА
Навчально-науковий інститут екології, зеленої енергетики та
сталого розвитку

ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ

Збірник наукових статей
XXI Всеукраїнських наукових
Таліївських читань
(31 жовтня 2025 року)

Rosa talijevii Dubovik

Co-funded by the
European Union

Харків
2025

ББК 28.081
УДК 504

Рекомендовано до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 2 від 20.11.2025 р.)

Посвідчення УкрІНТЕІ МОН України № 715 від 09 грудня 2024 р.

Редакційна колегія:

Максименко Н. В., д-р геогр. наук (голова редколегії);

Ачасов А. Б., д-р с.-г. наук; Некос А. Н., д-р геогр. наук; Сонько С. П., д-р геогр. наук;
Коваль І. М., д-р с.-г.; Царик Л. П., д-р геогр. наук; Шпаківська І. М., канд. біол. наук;
Шумілова А. В., канд. геогр. наук; Гололобова О. О., канд. с.-г. наук; Тітенко Г. В., канд.
геогр. наук; Клещ А. А. канд. геогр. наук; Бурченко С. В., доктор філософії з Наук про Землю
Гречко А. А. доктор філософії з Наук про Землю (технічний секретар);

Адреса редакційної колегії:

61022, м. Харків-22, майдан Свободи, 6, к. 480а.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

Навчально-науковий інститут екології

Тел. 707-53-36, e-mail: monitoring.ecology@karazin.ua

Охорона довкілля: зб. наук. статей XXI Всеукраїнських наукових Таліївських читань. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 264 с.
ISBN 978-966-285-679-8

Проаналізовано вплив війни на компоненти довкілля. Розглядаються сучасні проблеми раціонального природокористування та охорони природи, оцінки екологічного стану компонентів і комплексів довкілля. Висвітлені наукові та освітянські проблеми екології та заповідної справи в Україні.

Для науковців, фахівців-екологів, викладачів, аспірантів, магістрів і студентів вищих навчальних закладів

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність, достовірність наведених даних, фактів, цитат, інших відомостей.

Матеріали друкуються мовою оригіналу

XXI Всеукраїнські наукові Таліївські читання проводяться за підтримки *Проекту*:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or Erasmus+. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

ISBN 978-966-285-679-8

© Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, 2025

© Дончик І. М., макет обкладинки, 2025

Новицька С.Р., Янковська Л.В., Писаревич І.Г.	
Оцінка індексу інсуляризованості природно-заповідного фонду Чортківського адміністративного району Тернопільської області.....	168
Паршуков Г. Д., Гречко А. А.	
Сезонні зміни у формуванні острову тепла на прикладі м. Чугуїв.....	171
Радченко Д. Р., Гречко А. А.	
Вертикальне озеленення житлових будинків як сучасне рішення для густозабудованих районів (на прикладі Салтівського району)	176
Ричак Н.Л., Макєєва Д.С.	
Підходи до регіонального менеджменту водними ресурсами у сучасних умовах.....	180
Рябікова В.В., Максименко Н. В.	
Зміни в структурі посівних площ Полтавської області.....	183
Сонько С.П., Бугайова Н. Ю.	
Екологічні умови вирощування бавовнику у південному степу України.....	186
Сонько С. П., Розколюдько І. С.	
Оцінка ступеню завершеності придорожніх екосистем Черкаської області...	191
Тертицький Є. П.	
Глобальне розуміння блакитної інфраструктури.....	195
Тітенко Г.В., Гайдашов О. В.	
Екологічна оцінка сталості агровиробництва в балаклійській громаді за європейськими критеріями Good Agricultural And Environmental Conditions.....	197
Царик В. Л.	
Рослинні угруповання та їх видовий склад у перспективних заповідних об'єктах басейну р. Гнізни	200
Царик П. Л.	
Загальнозоологічні заказники як проблемні природоохоронні території.....	204
Шевченко А.Є., Кот А.Г., Кулик М.І.	
Інтеграція статистичних методів в систему менеджменту аграрного виробництва.....	208
Шпаківська І.М., Башта А.-Т.В., Гірна А.Я. , Леневиц О.І., Пижик І.С., Царик І.Й., Яценко П.Т. , Капустинський А.В.	
Структурно-функціональна організація природних старовікових лісів природного заповідника «Медобори»	213

УДК 504.06

РОСЛИННІ УГРУПОВАННЯ ТА ЇХ ВИДОВИЙ СКЛАД У ПЕРСПЕКТИВНИХ ЗАПОВІДНИХ ОБЄКТАХ БАСЕЙНУ Р. ГНІЗНИ

Царик В. Л.

carikvldimir5@gmail.com

*Національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна*

Розглянуто наявність угруповань рослин та видовий склад рослин у перспективних природоохоронних територіях басейну річки Гнізна. Виділено місця їх зростання у гідрологічних заказниках місцевого значення «Під Лісом» та «Гнізненський». Додані фотографії демонструють обмеженість болотних угруповань заплавою та руслом долини річки Гнізна.

Ключові слова: угруповання рослин, перспективні природоохоронні території, видовий склад рослин, басейн річки Гнізна.

The presence of plant groups and the species composition of plants in promising protected areas of the Gnizna River basin are considered. Their place of growth in the hydrological reserves of local importance “Under the Forest” and “Gniznensky” is highlighted. The attached photos show the limitation of wetland groups to the floodplain and riverbed of the Gnizna Valley.

Keywords: plant groups, promising protected areas, species composition of plants, Gnizna River basin.

Оскільки переважаюча більшість перспективних заповідних об'єктів приурочені до річкової долини Гнізни, то домінуючими угрупованнями рослинного і тваринного світу у них є водно-болотні та заплавної лук з таким видовим складом: пальчатокорінник травневий, бобівник трилистий, осоти: городній, болотний, прибережний, дягель лікарський, плакун верболистий, очерет, комиш, угруповання середньовисоких гелофітів (лепешняку тростинового, високого, катабрози водяної, тонконогу болотного), прибережно-водним різнотрав'ям: стрілолисту стрілолистого, сусаку зонтичного, їжачої голівки, частухи подорожникової, тощо.

На витоках річки переважають угруповання лучної рослинності, що

збереглися в її заплаві. Лучно-степова рослинність в основному розорана, збереглася фрагментарно на схилах Товтровою кряжу. Лучні і лучно-болотні угруповання збереглися на площі близько 9,3% і представлені типчаком борознистим, кострицею сизою, осокою низькою, келерією стрункою. Болотна рослинність малопоширена і приурочена до річкової заплави.

Луки як і болотна рослинність поширені в заплавах річок. Серед лучно-болотної рослинності зустрічаються осоки, зарості очерету, комишу, осоту болотного, дягелю лікарського, плакуна верболистого тощо. У поширенні рослинності заплавних лук, відповідно до трьох основних частин заплави, тобто прируслової підвищеної, центральної рівнинної і притерасної, теж рівнинної, але зниженої проявляється певна закономірність у зміні особливостей рослинного покриву. Так, у заплавах річок уздовж річкового русла розміщена неширока смужка крупнозлакових, рідше дрібнозлакових справжніх лук (костриця лучна, вівсюнець лучний, лисохвіст лучний, стоколос безостий, тимофіївка лучна, тонконіг лучний тощо) [1,3]. Далі від русла річки до злаків домішується гігрофільне різнотрав'я (осот прибережний, підмаренник болотний, королиця звичайна, зозулин цвіт тощо) з утворенням крупнозлаково-різнотравних травостоїв, а зниження рельєфу займають крупноосочники (осоки струнка та пухирчаста). На підвищених місцях центральної та прируслової частин заплави переважають дрібнозлаково-різнотравні і дрібнозлаково-осоково-різнотравні угруповання (пахуча трава, медова трава м'яка, осоки звичайна, жовта, біла, королиця звичайна, китятки чубаті, подорожник ланцетолистий тощо). Все це луки низького рівня, які теж варто зарахувати до справжніх лук або до лук, що зазнали початкових стадій заторфування і заболочування. Лучно-болотні угруповання зазнали істотного впливу зі сторони водно-меліоративних систем [2]. В заповідних об'єктах басейну Гнізни зустрічаються рідкісні і зникаючі види рослин, детальний опис яких на матеріал Тернопільської області представлений у публікаціях Г.Б. Синиці та В.М. Черняка [3].

Стосовно перспективних заповідних об'єктів звертаємо увагу на угруповання водно-болотної і лучної рослинності в межах гідрологічних

заказників, рекомендованих для розширення. **Гнізненський** (розширення) - гідрологічний заказник місцевого значення. Цінний водно-болотний масив у басейні р. Гнізна – лівої притоки р. Серет, де збереглася водно-болотна рослинність. Досліджені фітоценози відносяться до евтрофних високотравних угруповань з домінуванням осоки гостровидної та очерету. Видова насиченість в ценозах коливається від 18 до 27 видів. На деяких низькотравних угрупованнях трапляється пальчатокорінник травневий – вид рослин, занесений до Червоної книги України, бобівник трилистий – занесений до Переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу на території Тернопільської області (рис.1).

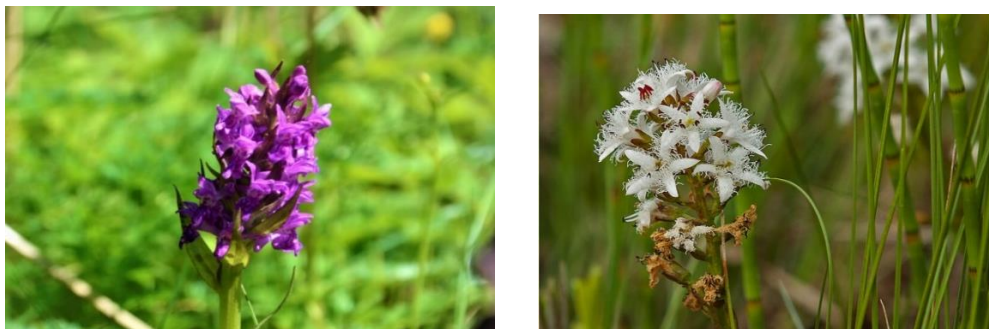

Рис 1. Пальчатокорінник травневий та бобівник трилистий

Під лісом (розширення) - гідрологічний заказник місцевого значення. Цінний водно-болотний масив у басейні р. Гнізна – правої притоки р. Серет. На ділянці під схилом річкової долини наявна велика кількість джерел, що живлять штучно створені водойми на місці колишніх торфових ям, сформувався лучно-болотний тип рослинності, значну частину займають угруповання вологих та мокрих лук (осоти: городній, болотний, прибережний, дягель лікарський, плакун верболистий). Виявлені також зарості високотравних гелофітів (очерету, комишу), угруповання середньовисоких гелофітів (лепешняку тростинового, високого, катабрози водяної, тонконогу болотного), які мають гідрорегулююче значення; розріджені угруповання повітряно-водних багаторічних гелофітів (невисокі угруповання сформовані прибережно-водним різнотрав'ям: стрілолисту стрілолистого, сусаку зонтичного, їжачої голівки, частухи

подорожничкової, осоки несправжньосмикавцевої тощо). Формациї стрілолисту включені до Зеленої книги України і перебувають під охороною Бернської конвенції. Всі ці угруповання, що сформувалися по заплавах річок, мають важливе ценозоутворююче та ґрунтоутворююче значення.

Список використаних джерел:

1. Гулик С.В. Ретроспективний аналіз лучно-степових ландшафтів Західного Поділля, їх сучасний стан та напрям розвитку. Автореферат дисертації канд. географ. наук :11.00.01. фізична географія, геофізика і геохімія ландшафтів. Львів: нац. ун-тет ім.. Івана Франка, 2011. 20 с.
2. Кагало О.О. Різноманіття рослинного світу / Природні умови та ресурси Тернопільщини. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2011. С. 222-287.
3. Черняк В.М., Синиця Г.Б. Рідкісні та зникаючі рослини Тернопільщини з Червоної книги України . Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 224 с.